

Островська О. М.,

Львівський національний Університет ім. І.Франка, м. Львів

ЕКСПЛІКАЦІЯ ДІЄСЛІВ-ЗВ'ЯЗОК ОЦІННОЇ СЕМАНТИКИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядається експлікація дієслів-зв'язок оцінної семантики у художньому дискурсі. Дієслова-зв'язки виражають існування певної якості або стану. Ядром цього мікрополя є дієслово "to be". Дієслово "to keep" – це ядро дієслів, які визначають збереження або продовження стану. Дієслово "to become" – це ядро дієслів, які демонструють зміну стану або якості.

Ключові слова: дискурс, категорія оцінки, предикат, дієслова-зв'язки, лексико-семантичне поле.

В статье рассматривается проблема экспликации глаголов-связок оценной семантики в художественном дискурсе. Глаголы-связки выражают существование определенного качества или состояния. Ядро этого микрополя является глагол "to be". Глагол "to keep" является ядром глаголов, которые определяют сохранение или продолжение состояния. Глагол "to become" является ядром глаголов, которые демонстрируют изменение состояния или качества.

Ключевые слова: дискурс, категория оценки, предикат, глагол-связка, лексико-семантическое поле.

The article regards the problem of explication of the link verbs of the evaluation semantics in the fiction discourse. Link verbs express the existence of a certain quality or state. The nucleus of this microfield is the verb "to be". The verb "to keep" is the nucleus of the verbs that define the maintenance or continuation of the state. The verb "to become" is a nucleus of the verbs that demonstrate the change of the state or quality. The link verbs are used in the sentences as a part of the compound nominal predicate.

Key words: discourse, category of evaluation, predicate, link verbs, lexico-semantic field.

Дискурсна лінгвістика зумовлена активізацією у лінгвістиці таких парадигм як когнітивна, прагматична та антропологічна. Категорія оцінки тісно пов'язана з усіма цими парадигмами. Ми вважаємо за доцільне визначити прагматичний потенціал англійських дієслівних зв'язок, які є реалізаторами категорії оцінки, з погляду функціонально-комунікативного їх аналізу в художньому дискурсі. Дієслова-зв'язки експлікуються у терміні категорія оцінки, який і визначає тип дискурсу. Для цих дієслів характерні деякі властивості, які відрізняють їх від інших дієслів. Насамперед, вони виділяються своєю функцією, оскільки виступають у реченні в складі іменникового присудка і сполучають підмет із предикативним членом. Суть предиката полягає у визначенні й оцінці статичних властивостей і динамічних проявів об'єктів дійсності та їх відношень. Ядро предикатної лексики складають дієслова. З їхніми семантичними класами пов'язані і основні типи значень ознаки, а також важливі типи речень.

Увесь масив предикатів Л. Васильєв групує за трьома критеріями: 1) за домінуючими компонентами їх значень, які виділяються на базі лексичних парадигм; 2) за ядерними компонентами, які виконують функцію ідентифікаторів основних семантичних класів слів і фразеологізмів, що виділяються за денотативним принципом; 3) за сигматичними компонентами, які виленовуються на базі семантико-синтаксичних моделей речення, ядром яких є предикати. Ці три класифікації перехрещуються між собою. За домінуючими лексичними компонентами значення виділяються два основні типи предикатів: існування (згідно з домінуючим компонентом "бути" або "не бути") і акціональні (згідно з домінуючим компонентом "здійснювати щось" з позитивним чи негативним відтінком) [3, с.119].

Н. Сазонова трактує предикативність як визначальну ознаку одиниці мовленнєвого спілкування і вважає, що її варто розглядати як властивість речення і як обов'язкову умову його існування [8, с. 10].

Предикативність – це відношення, яке відображає наявність або відсутність зв'язку будь-якого предмета чи явища з поняттям існування, буття. Власне ствердження наявності або відсутності зв'язку двох обов'язкових компонентів усіх повідомлень становить зміст предикативного відношення. Предикативний зв'язок між підметом і присудком найчіткіше виявляє предикативність у реченні. За своєю значущістю у структурі речення ця предикативність вважається первинною. Предикативність як властивість речення можна спостерігати у формі предикативного зв'язку між членами речення. Вона пов'язує не лише головні члени (підмет і присудок), але й деякі інші члени речення. У цьому випадку її можна назвати вторинною. У першому випадку (підмет + присудок) присудок як слово, що виражає предикативність, є головною структурною віссю предикативності, яка організовує усе речення. Присудок разом із підметом утворюють структурний центр речення і виражають, як правило, первинний предикативний зв'язок. Вторинна предикативність може стосуватись як другорядних членів речення, так і головних. Вона предикатує у реченні щось додатково до первинної предикативності, але не виступає у формі присудка.

Категорія предикативності, як наголошує О. Котова, є носієм функції повідомлення у висловлюваннях, оскільки предикативний знак, на відміну від інших мовних знаків, які виконують називання завжди виконують цю функцію [6, с. 60].

Отже, предикативність виражає первинну інформативність, яка складає суть повідомлення. Можна вважати, що предикативне функціонування лексичних оцінних одиниць є критерієм виділення такого прагматичного типу речень, як оцінка.

Оцінні оператори можуть виявлятися як предикати, предикативи (частина складеного присудка), предикативні означення і атрибути. Оцінні предикати виражають оцінне ставлення суб'єкта до об'єктів, передача

якого є основною метою повідомлення мовця. У тих випадках, коли оцінний оператор уживається у функції предикативного означення, він послуговується елементом, на який припадає комунікативний центр висловлювання: *"Don't be childish, Mr. Craig, she said sharply"* [11, с. 18]. Предикативне значення (*sharply*) характеризує предикат в оцінному смислі, відображаючи ставлення суб'єкта оцінки до того, що відбувається, і є вираженим нейтральною предикативною одиницею. Той факт, що при редукції предикативного означення видозмінюється смисл висловлювання, свідчить про значущість оцінної одиниці, яка вживається у цій синтаксичній функції.

Щодо атрибутивного вживання оцінних операторів, то, очевидно, правомірною є думка тих авторів, які розмежовують поняття ознаковості і предикативності. Оцінні (особливо соціально зумовлені) характеристики, як правило, є невід'ємною частиною предметів, ситуацій та інших оцінних об'єктів. Кваліфікації на зразок *good girl, nice flat* та ін. не є пов'язані з вираженням предиката, а, навпаки, відображають цілісність структури і зміст іменної групи. Атрибутивне вживання оцінних одиниць у реченні не є основою для виділення речень із первинною оцінною інформативністю [5, с. 155]. Оцінні оператори, які використовуються у предикативі, виражають стан об'єкта оцінки, який приписує їм суб'єкт. На думку В. Адмоні, властивість, яка виступає у присудку, починає трактуватися як така, що стає властивою предмету, тобто певною мірою отримує відтінок стану [1, с. 80].

Зміст предиката не обмежується вираженням ознаки. Його змістом, окрім думки про ознаку, може бути думка про властивість, відношення, спонукання до дії, оцінювання певного об'єкта. О. Вольф виділяє в окрему групу аксіологічні предикати. Ми, дотримуючись цього ж погляду, під аксіологічними предикатами розуміємо клас предикатів, які входять до структури оцінки, об'єднуючи її суб'єкт та об'єкт. Аксіологічний предикат є основним засобом експлікації модальної рамки оцінки, і ми відносимо його до первинного. Він уводить у висловлювання експліцитну суб'єктивність, указуючи на наявність оцінного суб'єкта, і представляє оцінку як таку, що належить до його концептуального світу [4, с. 95]. Дієслова-зв'язки завжди наявні в аксіологічних предикатах і входять до модальної рамки оцінки. У семантичному плані дієсловам-зв'язкам притаманні певні трансформації їхніх значень. Як правило, ці семантичні перетворення в дієслівній зв'язці є десемантизацією, делексикологізацією вихідного значення.

А. Кузнецов розмежує дієслова-зв'язки відповідно до ступеня їх десемантизації на "чисті" зв'язки та "напівзв'язки". Цей поділ базується на їх семантичній відмінності [7, с. 80-81]. Основна формальна ознака дієслова-зв'язки, яка закріплена в самій назві, визначається її основною функцією – забезпечувати лексичними засобами вираження логічного зв'язку в реченні, а також у певному контексті реалізувати оцінне значення. Усі дієслова, які вживаються у функції зв'язки, втрачають частину свого вихідного лексичного значення. Ці властивості є вирішальними у визначенні дієслівних зв'язок. Проаналізувавши ряд дієслів, ми відібрали як найуживаніші в англійській мові такі дієслова-зв'язки, що експлікують категорію оцінки: *to be, to feel, to seem, to keep, to hold, to remain, to continue, to become, to come, to get, to go, to grow, to turn, to make, to look, to like*. У сполученнях на зразок: *to go mad, to turn white, to keep silent* дієслова разом із предикативним членом утворюють дуже тісно пов'язане сполучення, яке називає одне поняття. У цьому комплексі основне смислове навантаження несе не дієслово, а пов'язаний із ним прикметник або іменник. Однак це не означає, що дієслово у таких конструкціях стає семантично нейтральним. Воно лише змінює характер свого значення і починає виражати категорію існування, становлення або зміни якоїсь субстанції чи її якості, що визначається предикативним членом, тобто починає виражати певну форму існування явища. Подібно до інших семантичних полів, семантичне поле оцінних дієслівних зв'язок має свою особливу інтегральну семантичну ознаку. Їх об'єднання в лексико-семантичне поле (ЛСП) відбувається на основі семантичної властивості, що визначається негативно – як часткова десемантизація вихідної дієслівної лексеми. Цій інтегральній ознаці притаманний динамічний характер, оскільки він допускає певну трансформацію значення в межах одного дієслова і вимагає врахування двох семантичних параметрів (що було і що сталося).

Дієслова-зв'язки можна згрупувати у три відносно самостійні мікрополя, які разом із іншими частинами мови реалізують функцію категорії оцінки. До першого мікрополя належать дієслова-зв'язки, які виражають існування певної якості або стану, що є характерним для суб'єкта і у дискурсі може трактуватися як оцінка. Типовим дієсловом цього мікрополя, тобто таким, який утворює його ядро, є дієслово *"to be"*. Далі ми сюди ж відносимо дієслов: *to feel, to seem, to mean*.

Як відомо, у сучасній англійській мові поширене вживання в субстантивній функції допоміжних і модальних дієслів, а також зв'язки *"to be"* з метою уникнути повторення неслужбового дієслова в складі дієслівного присудка або предикатива в складеному іменниковому присудку. Цю проблему вперше розглянув Л. Блумфілд, він, зокрема, наголошував на граматичній природі явища, яке назвав субституцією. Цей термін об'єднує у собі значення термінів "заміна" і "репрезентація" [2, с. 269]. Важливими проблемами лексичної семантики є співвідношення лексичного значення і поняття, структура лексичного значення і семантична структура слова. При розгляді субстантивного дієслова як повнозначного і зв'язки змішуються два види відмінностей: з одного боку, синтаксична відмінність між самостійним уживанням дієслова *"to be"* і вживанням для зв'язку, а з іншого – відмінність семантична: між значенням цього дієслова "існувати", "бути" і повною відсутністю значення. Семантична ознака "існування", що творить основу смислу дієслова-зв'язки *"to be"*, визначає місце вказаного дієслова-зв'язки в рамках першого мікро-поля. Водночас зв'язка *"to be"* у сполученні з іншими частинами мови може виражати як позитивну, так і негативну оцінку, наприклад: 1) *"Fortunately for Martin, he was brilliant"* [9, с. 17]; 2) *"The delegates were wrong"* [9, с. 158].

Друге мікрополе утворюють дієслова, які означають збереження або продовження стану і якості суб'єкта, і відповідно оцінного судження щодо нього. Основне з них, на нашу думку, є дієслово *"to keep"*, а периферійни-

ми – дієслова “*to hold, to remain, to stay, to continue*”. Ядром другого мікроЛСП дієслів-зв’язок, які експлікують оцінку, є дієслово “*to keep*”. Це дієслово, як і інші дієслова, що створюють периферію вказаного мікрополя, означають збереження стану з відтінком активності суб’єкта, наприклад: 1) “*Government was concentrated in one branch, and we have seen what happened: legislatures kept running from one extreme to the next according to the passings of the day*” [9, с. 207]; “*Roger Sherman continued to believe that states knew best what their people wanted*” [9, с. 187]. У першому прикладі спостерігається збереження стану, а у другому – продовження. Характерною ознакою дієслів-зв’язок третього мікро-ЛСП є ознака зміни стану та якості або їх втсановлення, наприклад: 1) “*It is true enough that the people are frequently slow to become aroused, and slower to act*” [9, с. 267]; “*That man writes so badly, I get angry at him even when he gives me a rave*” [10, с.139]; 3) “*As he read the familiar pages, he was conscious of a growing unease, and at the end a vast echoing emptiness*” [10, с. 71]. Ядром цього мікрополя є дієслово “*to become*”.

Дієслово-зв’язка “*to become*” разом із дієприкметником виражає зміну стану (перший приклад), а дієслова-зв’язки “*to get*”, “*to grow*” (другий та третій приклади) вказують на зміну якості. Отже, до дієслів-зв’язок ми відносимо дієслова зі значеннями “існування”, “буття”, “відчуття”; ті, яким властиві ознаки тривалості стану, а також дієслова, що означають зміну стану або якості. Усі вони входять у предикативні конструкції, які реалізують “оцінку”. Ця реалізація може здійснюватися на диференційному рівні у дискурсі.

Література:

1. Адмони В. Г. Синтаксис современного немецкого языка. Система отношений и система построений. – Л. : Наука. Ленинградское отделение, 1973. – 366 с.
2. Блумфилд Л. Язык : Пер. с англ. Э. С. Кубряковой, и В. П. Мурат. – М. : Прогресс, 1968. – 607 с.
3. Васильев Л. М. Современная лингвостилистическая семантика. – М. : Высш. шк., 1990. – 175 с.
4. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. – М. : Наука, 1985. – 266 с.
5. Колесник С. Н. Оценочные номинации и их функционирование в тексте (на материале англ. языка): дис. ... канд. филол. наук. – Киев, 1988. – 155 с.
6. Котова О. А. Функция предикативного знака в современном немецком языке // Структура и функция синтаксических единиц в германских языках. – Горький, 1983. – С. 57-63.
7. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике: на материале английского языка. – М. : Наука, 1980. – 160 с.
8. Сазонова Н. М. Предикативные структуры в современном английском языке. – К. : Рад. шк., 1969. – 142 с.
9. Collier Cristopher. James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. – New York : Random House, 1986. – 271 p.
10. Shaw Irwing. Evening in Byzantium. – Great Britain, 1976. – 284 p.